

Գրիգոր Զոհրապ

Քոքինաքի

(Իզմիրի կյանքն)

Առ տիկին...

Ա

Քոքինաքին կերգեր. նուրբ ու ներդաշնակ ձայն մը, որ գիշերն ի բուն կհամատեր
Հայնոցին գոց ու կանանչ փեղկերուն դեմ. երբեմն ներսեն փսփսուք կլսվեր , դուրս
կթափանցեր. Քոքինաքին էր. կճանչնային այս ձայնը, որ հունարեն երգերու
հատվածներով կուգար արթնացնել գիրենք կեսգիշերին լռության մեջ:

Քոքինաքին վտիտ ու դժգույն երիտասարդ մ'էր նուրբ՝ իր ձայնին, գունաթափ,
հյուծախտավորի մը նման, տասը գիշեր անքուն հսկելու կարող իր դրուպատուրի
անտանելի խոնջանքին տոկալով. և այսպես բոլոր քաղքին անհրաժեշտ եղող
մարդ մը ըլլալուն գիտակցությունը ցույց տալով սովորաբար քնատուրենն
փակվող աշքերուն մեջ:

Իր ձայնը բոլոր քաղքին ձայնն էր, անոր վիշտերուն թարգման, ուրախությանց
մասնակից, գանգատող և լալագին ձայն մը բոլոր արևելքի ձայներուն պես:—
Առանց այս տղուն Իզմիր չի պիտի կրնար կարծես դուրս թափել միշտ
արտահայտվելու տրամադիր եղող իր ոգին. գիտեին և ասոր համար կպաշտեին
Քոքինաքին. հայ, հույն, տաճիկ, եվրոպացի ձեռքն ձեռք կքաշեին գինքը, շոյելով
անոր ուսը, մեղմիվ, դրամ դնելով կամացույց մը անոր ափին մեջ, և առաջարկելով
երգ մը երգել իրենց իբրև թե խնդիրք մը կներկայացնեին ու երբ երգը
վեր—ջանար, միշտ գնալանք, անկեղծ երախտագիտությամբ մը դրվատելով
երգիչը.

- Պոստ, Քոքինաքի:

Բ

Քոքինաքին կերգեր. փողոցին մեջ մեկ գիծին վրա երկու կողմն շարունակվող լուսավոր կետերը, որ կազերուն դեղին ցուքերն էին, հեռուն երթալով իրարու կնոտենային, գիրար կկտրեին և այդ դժդունած լուսով փողոցը կերկարեր ամայի, թափուր, իր տուներուն հուսահատական միօրինակությամբը որ լռին, ուղղագիծ պատնեշներու տպավորությունը կընէր վրաս և որոց ետին ամբողջ բանակ մը կերևակայեի քուն ի մեջ թաղված:-

Մեր աղմուկեն, վասնզի մենք էինք Քոքինաքին երգել տվողը Հայնոցին մեջ, գիշեր ատեն իրենց անդորրությունը խռովող անձերը տեսնելու տկար փորձեր կըլլային, փեղկերը բացվելու դորդյուն մը կլսվեր և ես պահվըտելու կպատրաստվեի, աննշմարելի դառնալու չափազանց փափագով մը, պզտիկնալով բաց կառքին անկյունին մեջ, մինչդեռ Քոքին արին իսկույն, հանպատրաստից, երգի նոր տուն մը կսկսեր Հոմերոսի լեզվով գոր ամեն ոք, ինձմե գատ, կհասկնար այս Հայնոցին մեջ. իր բանաստեղծական տաղանդը ի հայտ կածեր, ճշմարիտ աշուղի մը պես որ վայրկյան են, պարագայեն կներշնչվի:

Ես՝ այս ցուրտ գիշերեն, այս անմարդի թաղեն ու զոց պատուհաններեն ոչինչ պիտի գտնեի ներշնչվելու և ողորմագին բան մը պիտի ըլլար իմ տաղս եթե երբեք այս տեսակ հարկի մը տակ գտնվեի:

Բայց Քոքինաքին իր արվեստին քաջավարժ, այս ամեն ներշնչում մարող տեսարանին առջև չէր թերանար. կզգայի որ իր ոտանավորը կկաղար, հանգերը իրարու չէին պատշաճեր և ամրափակ պատշգամներուն ուղղված հրավառ շեշտերը շարունակ նույն դիմառնությամբ կսկսեին՝

Ֆիլիմու Պետրոսաքի:

Երգին մեջ Սարգիս կամ Պետրոս աղան հունական մասնիկով մը կհարստանար, կքաղցրանար, տեսակ մը կրկնամկրտություն, կեսգիշերին ու փողոցի մեջ, որով երգիչը՝ հավատարիմ իր օրթոտոքս եկեղեցւոյն խստապահանջությամբ,

արվեստը կրոնքին հետ կհաշտեցնեն:

Ջմեգ շրջապատող ստվերներուն մեջ, վրանիս իջնող գիշերվան շաղին տակ, մեր մայրենի եկեղեցվո ուղղափառությունը պաշտպանելու մտադիր չէի. վրաս ծանրացող թնրության մեջ, այս քաղցրալուր ձայնը՝ տեսակ մը նեննիի, օրորի թույլ ու հեշտ տպավորությամբը կներգործեր, մինչդեռ ընկերներս ընդհակառակն հետզհետե կոգնորվեին, հափշտակված անոր շեշտերեն, կմոռնային ժամը, ցուրտը, խոնավությունը, զմեզ շրջապատող առանձնությունը՝ անոր դառնալով կրսեին աղաչավոր ու փայփայիչ.

- Քոքինաքինու...

Գ

Հայնոցը հարթ ու տափարակ գետնի վրա շինված թաղ մ'է, որուն քարահատակ փողոցները ուղիղ անկյուններով գիրար կկտրեն, կկտրտեն հաջ և հահյակ պտտցնելով խաբվելու չափ նմանող երկհարկ տուներու շարքն ու երեսները գորս պարտեզ մը, ծառ մը, բույս մը չի գար կենդանացնել: Իգուր կառքերնիս կշարժի, կհառաչանա, ամեն կողմ տանիլ կուզեն մեր աղմուկը, աննպատակ պահանջումները. անիվները կթավալին շարունակ:

- Սարգիսյաններուն տանն առջևն ենք,- կրսեն ինձ:

- Ասի Պաթմազյանն ելած տունն է,- կրսեն մյուսը Հակոբոս աղային:

Ասոնցմե և ոչ մին կտարբերի մյուսներեն, այնպես որ կեսգիշերեն ի վեր հորմե հետե թափառական կշրջինք, երագի մեջ քալող մարդու իրական անշարժության մեջ և միևնույն տանը առջև կկարծեն ինքզինքս:-

Ընկերներս կերգեն, կզվարճանան, քննադատելով իմ ապշած պոլսեցիի լրջությունս գոր պարզապես ծաղրելի կգտնեն գիշերվան այս պահուն. օղի կառաջարկեն մին. երգեն կրսեն մյուսը. դուք Պոլսո մեջ չե՞ք զբոսնուր, կհարցնեն երրորդը:

Պոլսո մեջ կգրոսնունք թե ոչ լավ մը չեն գիտեր, բայց հոս՝ կգգամ անդիմադրելի փափագ մը մեկեն թոթափելու այն հիմար ծանրությունը գոր, չեն գիտեր ի՞նչու, զգեցած են այս գիշեր և իրենցմե բարձրաձայն պոռալու անհուն տենչ մը կգրավե գիս:

Օղիին ազդեցության տակ՝ փողոցի տուները կսկսին տեղերնուն երերալ, շարժիլ, պարել, տիտանյան պար գոր կղիտեն հիմա առանց ահաբեկելու, ալ գլխիվայր կտեսնեն ինքզինքս առանց զարմանքի, իմ ձայնս՝ ընկերներուս ձայնին կխառնվի անհանդուրժելի ժխորի մը վերածելով անոնց երգը:

Հետո, ցույց տալով քիչ մ'ալ իմ մայրաքաղաքացիի պարծենկոտ գերազանցությունս, Պոլսեն երգեր կերգեն իրենց գորս կունկնդրեն, ու Քոքինաքին մեծ-մեծ կբանա իր փակվող աչքերը վախճալով որ չելլեն ոսոխ և ախոյան հանդիսանամ իրեն:

Գիշերվան ցողը կշարունակե տեղալ անձրևի պես թրջելով զմեզ և հողացավի սպառնալիքներով խանգարելով մեր բերկրանքը:

Դ

Առտվան մոտ Հայնոցը կգթա վրանիս. բարեկենդանի սովորության համեմատ ծանոթներու բարեկամներու տուներ վերջապես կհաճին հյուրընկալել զմեզ, մեր Քոքինաքին հետ:

Տան տյարք ու տիրուհիք փութով կհագվին, կուգան աչքերնին շփելով, ժպտուն սակայն, կազերը վառելու, նախ դիտելու համար եկողներուն դեմքը և այս տարօրինակ հյուրերը: Գինի, քոնյաք, շամբայնը կհրամցնեն իրենք ալ մասնակցելով մեր անիմաստ խնդումին և մեկնելու ժամուն արք մեզի ընկերանալով կըստվարացնեն մեր շրջուն խումբը:

- Հոս բարեկենդանը այսպես է,- կըսեն ինձ ամենքը միաբերան, արդարացնելով մեր գիշերային ուղևորությունը:-

Հետզհետե ասպատակող փոքրիկ բանակ մը կդառնանք Հայնոցին մեջ, մինչդեռ աքաղաղը կխոսի և Քոքինաքին կվերսկսի նորելուկ հունական երգը, իր դաշն

ձայնովը, որ պատեն պատ, դուռն դուռ կկրկնվի կերկարաձգվի:

- Մա՛ր կա՛ ա՛ ա՛ ու...

Աստղերը տակավ առ տակավ բացվող երկնից կապույտին վրա կդժգունին, անտեսանելի կըլլան. մութը՝ իր խստությունը կկորսնցնե, կմեղմանա. տուներուն գույները կճշտվին, փողոցներուն մեջ մարդիկ երևան կելլեն որք զմեզ կդիտեն հիացած. կառքեր՝ քաղքին ուտելիքը կկրեն ու տեղտեղ կազերուն լույսը կմարի:

Ե

Վերջին տունն ուր գացինք, դեմս ելլողը դո՞ւն էիր որո՞ւ կնվիրեմ Իզմիրի բարեկենդանի այս փոքրիկ հատվածը. գեթ մեկն էր որ քեզ կնմաներ, ա՛յնքան կնմաներ:

Քեզմե քիչ մը պակաս խոժոռություն դեմքին վրա երբ երեսս նայեր. ժպիտ մը ավելի... բայց ո՛չ, քու ժպիտեդ ավելի քաղցր ժպիտ չի կա. հասակը նուրբ, դյուրաթեք, հարուստ ու խիզախ կուրծքի մը բեռան տակ, քուկինիդ պես. միայն քեզի պես տրտում չէր անի:

Տեսնելուս պես մոտը գացի մտերմությամբ. գիս ներկայացնելու հարկ չի կա ըսի բարեկամիս. տեղը, ժամանակը, մարդիկ կշփոթեի մտքիս մեջ. աղջիկը՝ երեսս կնայեր խնդալով, գվարճանալով արբած պոլսեցիի համարձակությանս վրա:

Եվ խոսակցությունը կսկսի և անունդ տալով.

- Ի՛նչպես, հո՞ւս դո՞ւք ալ:

Չէր պատասխաներ. ես կհամառեի.

- Տեսնենք ե՞րբեն ի վեր:

Աղջիկը բարձրաձայն խնդալե կմարեր:

- Հոս,- կշարունակեի,- Պոլիս չենք, բայց դուք միևնույն ծաղ-րող և անողորմ էակն եք:

Այնքան կխնդար որ ալ պիտի ճաթեր:

Մենյակին մեջ եղանակները, ձայները, քահքահները, բաժակաց բախումը իրար կխառնվեն:

- Չե՞ք պատասխաներ:

Այդ պահուն պատանության վերադարձ մը կրներ միտքս, կհիշեի բոլոր-բոլոր այն անձնահույզ խանդադատանքս, որով քանի տարիներ հետևեցա քեզի, քեզի անձանոթ, սովերի մը պես անշշուկ և վախկոտ. հետո սպասելե, քաջալերող ակնարկ մը սպասելե ու միշտ խոժոռած դեմքի մը հանդիպելե ձանձրանալս, անպատեհ սիրո մը համար ինձի արժանի վերջավորություն:

Եվ տեսնելով որ կշարունակեի ծիծաղիլ վրաս, ձեռքը ուզեցի բռնել. այն ատեն խնդալը դադրեցուց և ուղղելով գեղեցիկ բարձր հասա-կը, սպանյուլի մը արտասանությամբ հեռացուց զիս:

- Ո՞վ կարծեցիր զիս, ծե՛հ՛հ՛:

Զ

Դուրսը լուսցած էր. փողոցն փողոց մեր խումբը երթալով կպակ-սեր՝ ընկերներս իրենց տան առջև հասնելուն դռներն ներս կսպրդեին մեկիկ-մեկիկ, խորհրդավոր էակներու պես կանհետանային, թողլով որ մնացողները շարունակեն Բարեկենդանը:

Ես կշարունակեի քալել անգետ և անփույթ որ կողմ երթալուս ցոր-չափ Քոքինաքին իր ձայնովը կառաջնորդեր ինձ անձանոթ աշխարհի մը մեջ, զոր գինովութենե գրգռյալ ուղեղս իզուր կջանար պարունակել. և տասը վայրկյանի մեջ ամեն ինչ կհատներ կանհետանալ չորս դիս, այս բարեկենդանի գիշերը, բարեկամներս, Հայնոցը, և այս բոլորին խառնվող պատանության հիշատակը, հոս մինակ գլուխ գլխի ձգելով զիս Քոքինաքին հետ առավոտյան պայծառ լույսին տակ փողոցին մեջտեղը. բայց երգիչին բոլոր գիշերվան եղանակները կհնչեին միշտ ականջիս, քնարի մը թելերուն պես, որ նվագածուին դադրելեն վերջը դեռ կթրթռան ամբողջ երեկույթի մարող սպառող արձագանքին պես:

